

Nyere litteratur av interesse for språkrøktsarbeidet

PUBLIKASJONER FRA SPRÅKNEMNDENE

Att tala nordiskt — språkråd till nordbor i nordiskt samarbete.
Utgitt av Nordisk råd og Nordisk språksekretariat. Stockholm
1980. 32 s.

Skriftet inneholder råd og veiledning om hvordan vi bør uttrykke oss for å bli forstått av våre nordiske grannfolk. Dessuten inneholder skriftet korte beskrivelser av slike forskjeller mellom dansk, norsk og svensk som kan volde problemer for forståelsen. Det er også med anvisninger for uttalen av navn på de forskjellige språkene — også islandsk, færøysk, finsk og samisk — og en kort veiledning for tolker. Bak i skriftet er det en liste med ca. 400 ord fra det sentrale ordforrådet i dansk, norsk og svensk som ikke umiddelbart blir forstått i grannespråkene.

Skriftet er utarbeidet av fil. mag. Catharina Grünbaum og professor Bertil Molde i nært samarbeid med de nordiske språknemndene.

Interesserte kan få skriftet ved å henvende seg til Nordisk språksekretariat, postboks 8107 dep, Oslo 1. Tlf. 55 98 09.

Dansk Sprognævn: Årsberetning 1978 med 28 sider spørsmål og svar og Svarregister 1975—78. Gyldendal, København 1979. 58 s.

Denne årsberetning er udsendt som forlagsartikel og inneholder en del flere spørsmål og svar end i tidligere år.

Forskningscentralen för de inhemska språken, broschyr, Helsingfors 1979 (28 s.). Broschyren presenterar i korthet forskningscentralens organisation, arkiv, materialsamlingar, tjänster och verksamhet. Broschyren finns även på finska och tyska och publiceras 1980 på bl.a. engelska och ryska.

Kielikello, Finska språkbyråns informationsskrift, har utkommit med två nummer för 1979. Båda numren innehåller huvudsakligen rekommendationer i fråga om finskt språkbruk.

Maiden nimet ja kansallisuuksien nimitykset, se *Navn på stater. Nasjonalitetsnevninger*.

Navn på stater. Nasjonalitetsnevninger (dansk tittel: *Statsnavne og nationalitetsbetegnelser*, svensk: *Statsnamn och nationalitetsord*, finsk: *Maiden nimet ja kansallisuuksien nimitykset*). Liste utgitt av de nordiske språknemndene 1979. Revidert og utvidet utgave av tilsvarende publikasjon fra 1973. Lista er bl.a. sammenholdt med FNs Terminology Bulletin (februar 1978) og er ajourført per 1. august 1979. Den omfatter ikke alle de navneformer og avledninger som er i bruk, men bare de former som språknemndene kan tilrå. Målet har vært å nå en rimelig balanse mellom mange hensyn: til hevdvunne former, til størst mulig nordisk samsvar, til internasjonalt anvendte former og til landenes egne navneformer.

Norsk språkråd. Årsmelding 1979. Årsmeldingen gir en oversikt over Norsk språkråds virksomhet i 1979 og inneholder lov og vedtekter for Norsk språkråd.

Punkt Komma Frågetecken. Skrivregler för skolan utgivna av Svenska språknämnden. (Anmäls på s. 164.)

Serien *Skrifter utgivna av Svenska språknämnden*:

Nr 66 *Språk i Norden 1979*. Årsskrift för de nordiska språknämnderna och Nordiska språksekretariatet. 1979.

Nr 67 *Språkform och språknorm*. En bok till Bertil Molde. (anmäls på s. 170.)

Språknytt, meldingsblad for Norsk språkråd, kom i 1979 som vanlig med fire nummer på 16 sider hver. Opplaget er på 13.000 eksemplarer, som blir sendt gratis til skoler, universiteter, offentlige bibliotek, aviser, journalister og andre interesserte. Bladet inneholder artikler om språkspørsmål, informasjon om arbeidet i Norsk språkråd, bokmeldinger, spørrespalte og en spalte med nyord. Av artiklene i 1979 kan vi

nevne: nr. 1: *Marja Lehtinen* og *Mikael Reuter*: "Språkvård i Finland", nr. 2: *Sissel Brandal*: "Samfunnsvitskapleg fagspråk", nr. 3: *Ståle Løland*: "Bedre språkforståelse i Norden", nr. 4: "Det 26. nordiske språkmøtet" (referert og kommentert av *Lars S. Vikør*).

Språkvård, Svenska språknämndens tidskrift, har som tidigare utgivits med fyra nummer. Ur innehållet kan nämnas följande artiklar. Nr 1: Språkvården och massmedierna — en konferens. Föredrag av *Carl Ivar Ståhle*, *Gunnar Fredriksson*, *Bo Strömstedt*, *Lars Alfvegren*, *Håkan Unsgaard*, *Gösta Åberg*, Nr 2: *Bengt Sigurd*, Förkortningarna och det moderna samhället; Språket mellan myndigheter och enskilda (ur Byråkratiutredningens betänkande *Bättre kontakter*); Förbättrad språkförståelse i Norden (Nordiska språksekretariatets förslag till handlingsprogram, jfr s. 125). Nr 3: *Karl-Hampus Dahlstedt*, Masskommunikationsforskning och språkvetenskap; *Gustaf Korlén*, "Livskvalitet" — om ett slagords historia; *Staffan Hellberg*, Ordet LEDD 'dimension'; *Staffan Nyström*, Tal-språksformer i skrift — en attitydundersökning. Nr 4: *Bertil Molde*, Översättarens ansvar för språket; *Ulf Teleman*, En nordisk tv-satellit? Om behov av forskning i språkliga förutsättningar och konsekvenser; *Gösta Mattson*, Radio och teve i SAOL:s backspegel; *Björn Pettersson*, Sku.

Statsnamn och nationalitetsord, se *Navn på stater. Nasjonalitetsnevninger*.

Statsnavne og nationalitetsbetegnelser, se *Navn på stater. Nasjonalitetsnevninger*.

Tekniikan sanastoja 1979 tekniska ordlistor. Helsingfors 1979. 36 s. En förteckning över tekniska och andra terminologier, ordlistor och specialordböcker, utarbetad av Centralen för teknisk terminologi. Förteckningen omfattar ca 500 ordlistor och ordböcker som innehåller termer på finska eller svenska och som utkommit efter 1960.

Uudissanasto 80. Borgå 1979. 195 s. En finsk nyordslista med

ca 6.000 uppslagsord, utarbetad av Finska språkbyrån. Ordlistan innehåller finska nyord från huvudsakligen 1960- och 1970-talet, dvs. sådana ord som inte är med i Nykysuomen sanakirja. Den har kommit till delvis efter initiativ från sverigefinskt håll.

DANMARK

Af *Else Bojsen* og *Henrik Galberg Jacobsen*

ARK. 1979— . Sproginstitutterne, Handelshøjskolen i København. 1979.

ARK er en serie af arbejdsopgaver, skrevet af ansatte ved sproginstitutterne ved Handelshøjskolen i København. Foreløbig er der udsendt to numre i serien:

Hans-Peder Kromann, Theis Riiber og Poul Rosbach: Betydningsbeskrivelse og ordbogstyper inden for tosprogsleksikografien med særligt henblik på en dansk—tysk ordbog. Nr. 1. 22 s.

Lene Frandsen: Terminologi og Leksikologi. Forskelle og Ligheder. Nr. 2. 27 s.

Bülou-Hansen, Tage, Thomas Jørgensen og Povl Marstal: Dansk stil. Grundbog for H. F. og gymnasiet. 3. udgave. Gyldendal, København 1979. 120 s.

Bogen, der udkom første gang i 1967, gennemgår grundbegreberne inden for den særlige skriftlige genre i skolearbejdet med faget dansk, der hedder dansk stil. De praktiske anvisninger er indrettet efter de gældende typer af eksamensopgaver. Som noget nyt er der i denne tredje udgave indsat et afsnit: Sprogets væsen, som samler elementer fra semasiologien og grammatikken med det formål at skærpe elevernes opmærksomhed over for begrebsdannelsen og de fænomener der er formaliseret i grammatikken.

CEBAL. Nr. 5. *Special Issue on Terminology.* Copenhagen School of Business Administration, Language Department. Handelshøjskolen i København. Erhvervsøkonomisk Forlag

I/S. Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck, København 1979. 157 s.

Bindet indeholder 6 artikler om terminologi, bl.a.:

Henning Spang-Hanssen: Traits and trends of terminological work in Denmark.

Gert Engel: Organisation, Arbeitsformen und Resultate Dänischer Terminologiearbeit seit 1974.

Heribert Picht: Der Terminologieunterricht an der Handelshochschule in Kopenhagen.

The DANTERM project group: DANTERM — The Danish terminological data bank.

Dalberg, Vibeke og John Kousgård Sørensen: *Stednavneforskning 2. Udnyttelsesmuligheder*. Akademisk Forlag, København 1979. 222 s.

Formålet med dette bind er at vise hvorledes stednavneforskningens resultater kan udnyttes inden for forskellige historiske emneområder, fx arkæologi, religionshistorie, ordforrådets historie og lydssystemets historie. Bogen er i første række beregnet for universitetsstuderende, men henvender sig også til en bredere kreds med interesse for stednavne som historisk kilde. Samme forfatteres *Stednavneforskning 1*, der omhandler afgrænsning, terminologi, metode og datering, udkom i 1972.

Danmarks Gamle Ordsprog I: 1 og I: 2. Peder Låles Ordsprog. Ms. Ny kgl. Saml. 813*, 4°, Gotfred af Ghemen 1506 (og 1508), Christiern Pedersen 1515, Hans Skonning 1626 (og 1703), Christiern Pedersens udgave 1515 i oversættelse. Udgivet af Iver Kjær og Erik Petersen. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. C. A. Reitzels Boghandel, København 1979. 764 s.

Bind II udkom i 1977 (se Sprog i Norden 1978, s. 60).

Danske Folkemaal. 22. bind, hæfte 1. C. A. Reitzels Boghandel A/S, København 1979. 66 s.

Bindet indeholder bl.a. *Magda Nyberg*: Dialekt og rigsmål i skolen.

Danske Studier 1979. Akademisk Forlag, København [1979]. 176 s.

Bindet indeholder bl.a. en artikel af *Erik Hansen*: Den sproglige kliché. En studie i pragmatisk stilistik, og en forskningsoversigt af *Karl Martin Nielsen*: Ældre dansk sprog 1963—1977.

Dyhr, Mogens: Die Satzspaltung im Dänischen und Deutschen. Eine kontrastive Analyse. Forschungsberichte des Instituts für Deutsche Sprache Mannheim, Band 40. TBL Verlag Gunter Narr, Tübingen 1978. 219 s.

Hansen, Erik og Nanna Riemann: Bibliografi over moderne dansk rigssprog 1850—1978. Gjellerup, København 1979. 95 s.

Bogen er en emneordnet bibliografi over bøger, afhandlinger, tidsskriftartikler, stencileret undervisningsmateriale, specialeafhandlinger mv. Bibliografien medtager ikke avisartikler, skolebøger og meget specielle fagordbøger og terminologilister.

Hvordan udtales ... Vejledning i udtale af ord fra fysik — kemi — astronomi. Danmarks Fysik- og Kemiundervisningskommission. Gyldendal, København 1979. 118 s.

Bogen er en fortegnelse over ca. 3000 fagord og personnavne, hvis udtale ofte volder problemer. Ordlisten er beregnet for undervisere, studerende, foredragsholdere og andre, der bruger navne, betegnelser mv. fra de "eksakte naturvidenskaber".

Jysk ordbog. Udgivet af Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning under ledelse af Peter Skautrup. Bind 1. Hæfte 4. almindelig—ankel. Universitetsforlaget, Århus 1979. Sp. 305—432.

Jf. Sprog i Norden 1975, s. 94 med henvisninger.

Jørgensen, Bent: Stednavne og samfærdselshistorie. Navnestudier udgivet af Institut for Navneforskning, Nr. 18. Akademisk Forlag, København 1979. 173 s.

Bogen bringer resultaterne af nogle undersøgelser over stednavnes mulighed for at belyse samfærdselens historie. Hovedvægten er lagt på de samfærdselsforhold der kun er dårligt eller slet ikke belyst gennem andre kilder. Det overordnede

emne for undersøgelsen er at vise stednavnenes muligheder for at give oplysninger om ældre tiders samfundsforhold. Bogen er en delstudie inden for en større projektramme med titlen *Stednavne og samfund*.

Kjøller, Klaus: Mod en argumentationsteori. Akademisk Forlag, Universitetsforlaget i København. 1978. 153 s.

Formålet med bogen er at "komme nogle skridt fremad mod at kunne opstille noget som man kunne forsvare at kalde en argumentationsteori". I det foreliggende arbejde indskrænker forfatteren sig til den del af teoriopstillingen som består i at definere de nødvendige begreber.

KONTRA. Nr. 2 og 3 (nr. 1 er endnu ikke udkommet). Institut for Germansk Filologi, Københavns Universitet. 1977 (på omslaget: 1978) og 1979.

KONTRA er navnet på de rapporter der udsendes af projektet "Dänisch—deutsche Konstrastive Grammatik" ved Institut for Germansk Filologi i København. Formålet med projektet er dels "die Erarbeitung einer wissenschaftlichen kontrastiven Grammatik neutraler Blickrichtung und in deutscher Sprache", dels "die wissenschaftliche Beschreibung der beiden Einzelsprachen Dänisch und Deutsch".

Foreløbig er udsendt:

Cathrine Fabricius-Hansen: Die starken Verben. 50 s.

Lisbeth Falster Jakobsen og Jørgen Olsen: Über die attributiven relativsätze im Dänischen und Deutschen. Eine kontrastive Analyse. 193 s.

Malling, Alis: Deense spraakkunst voor iedereen. Prisma 1897. Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen 1979. 172 s.

Denne danske sproglære i billigbogsudgave er beregnet for danskkurser på folkeuniversitetet og for selvstudium. Den omfatter foruden en kortfattet sproglære et øvelsesmateriale og ordlister fra dansk til hollandsk og fra hollandsk til dansk.

Meddelelser fra Dansk lærerforeningen. 16. årgang, hæfte 4. Gyldendal, København 1978. S. 351—450.

Af hæftets indhold kan nævnes *Jørgen Gimpel*: Om læreres vurdering af elever på grundlag af deres sprogbrug.

Meddelelser fra Dansk Lærerforeningen. 17. årgang, hæfte 4. Gyldendal, København 1979. S. 301—403.

I dette hæfte er der bl.a. en artikel af *Henning Spang-Hanssen og Frans Gregersen*: -sion, ssion og tion som staveproblemer.

Modersmålsundervisning. Overvejelser, der danner baggrund for CUR's arbejde med mål og indhold i modersmålsundervisningen i vore uddannelser. CUR-bilag 345. Det Centrale Uddannelsesråd, Arbejdsgruppen vedr. forberedelse af modersmålsopgaven. August 1979. 50 s.

Publikationen har givet anledning til en omfattende debat i såvel dagspresse som tidsskrifter om danskfagets placering i det danske uddannelsessystem, navnlig i folkeskolen, gymnasiet og i seminarieuddannelserne. Af indlæg i debatten kan nævnes *Jørn Lund: Dit barns sprog*. Politikens kronik 1.11.1979, og *Dansk bliver aldrig en tysk dialekt*, interview i AC-debat oktober 1979 med *Ole Togeby* og *Knud Wentzel*.

Mål & Mæle. 6. årgang, nr. 1—4. Redigeret af Erik Hansen og Ole Togeby. Arena, Viborg 1979—80.

Bladet indeholder fortsat en fast sprogbrevkasse, "Sproglighed". Årgangen indeholder i øvrigt artikler om dansk i EF (nr. 1), om sydslesvigdansk (nr. 2), og om grammatik (nr. 2) og sprogfilosofi (nr. 4).

Nordiske Datalingvistikdage i København 9.—10. oktober 1979. Foredrag udgivet af Bente Maegaard. Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik. København 1979. 180 A4-s. Distr.: Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik, Njalsgade 96, DK-2300 København S.

Af indholdet kan nævnes *Geir Berge*: En datastruktur for ordbøger for naturlige språk. Desuden er der bl.a. en del indlæg om automatisk orddeling og lemmatiseringsproblemer.

NyS. Nydanske Studier og Almen kommunikationsteori. Nr. 10—11 og 12. — Se *Sprogteori og Tekstanalyse og Sprognormer i Norden*.

Rasmussen, Jens og Karen Stetting: Almen grammatik. 2. oplag. Schönberg, København 1979. 155 s.

2. oplag er et fotografisk optryk af 1. oplag. Enkelte paragraffer er dog omarbejdet, og der er i øvrigt foretaget nogle rettelser, ajourføringer og tilføjelser. 1. oplag er omtalt i *Sprog i Norden* 1976, s. 96.

Retstavning — nogle første analyser af folkeskolens afgangsprøve i 1978. I—IV. DPI 1979. 2—5. Danmarks Pædagogiske Institut, Hermodsgade 28, DK-2200 København N. 23+72+42+26 A4-s.

I. *Mogens Jansen: En introduktion.* Heri gøres der rede for et forskningsprojekt omkring faget dansk som Danmarks Pædagogiske Institut har iværksat i forbindelse med realiseringen af den nye folkeskolelov af 26. juni 1975. Hæftet indeholder desuden resumeer af de første tre "arbejdspapirer": II. *Henrik Löb: Evalueringer af folkeskolens afgangsprøve,* III. *Peter Allerup: Nogle statistiske analyser [af fejlfordelinger] og* IV. *Børge Prien: Et overblik over fejlsvarene i prøven.*

ROLIG-papir. Nr. 1—18. Roskilde Universitetscenter, Lingvistgruppen. 1975—1980. Distr.: ROLIG, Roskilde Universitetscenter, Postbox 260, DK-4000 Roskilde.

ROLIG-papir er en serie af arbejdspapirer skrevet af medlemmer af ROLIG, lingvistgruppen ved Roskilde Universitetscenter. Papirerne udsendes med regelmæssige intervaller.

Af særlig interesse for sprognævnenes arbejde er følgende numre i serien:

Peter Harms Larsen: Papirer til "Samtalens grammatik".

Nr. 4, april 1975 (3. oplag marts 1978). 52 A4-s.

Ulf Telemann: (1) On causal conjunction in Modern Swedish.

(2) *Språk och socialisation. Reflexioner över reflexioner.*

(3) *Grammatikens tillstånd och behov.* Nr. 8, maj 1977

(2. oplag, marts 1978). 17+11+24 A4-s.

Ulf Telemann: Språkriktighet i och utanför skolan. Nr. 11,

marts 1978. 114 A4-s.

Norbert Dittmar m.fl. (udg.): Papers from the First Scandinavian—German Symposium on the Language of Immi-

- grant Workers and their Children, Roskilde 19—23 March, 1978.* Nr. 12, september 1978. 299 A4-s. — 21 indlæg med diskussionsreferater.
- Peter Harms Larsen: Tekst og tale — analyser og problemer.* Nr. 13, december 1978. 94 A4-s. — 4 artikler.
- Niels Haastrup og Ulf Teleman: Svensk, dansk eller skandinaviske? En interviewundersøgelse af svenske læreres sproglige situation ved et dansk universitet.* Nr. 14, december 1978. 78 A4-s.
- Karen Risager og Niels Haastrup (red.): Om anvendelse af sprogvidenskabelig viden i erhvervsfunktioner uden for skolesystemet. Rapport fra den 4. studiekonference i nydansk grammatik og sprogbeskrivelse, Roskilde Højskole, 6.—8. april 1979.* Nr. 16, juli 1979. 105 A4-s. — Indeholder bl.a.: *Ulf Teleman: En nordisk tv-satellit? Forskning i de språkliga förutsättningarna och konsekvenserna.* *Henrik Galberg Jacobsen: Sprognævnet og sprog(nævns)brugerne. Om Dansk Sprognævns rolle som formidler.*
- Hverdagskrift i anledning af ROLIGs femårsjubilæum.* Nr. 18, januar 1980. 115 A4-s. — 8 artikler, bl.a.: *Peter Harms Larsen: Den store dansklærer — en dokumentarisk artikel.*

SAML. Skrifter om anvendt og matematisk lingvistik. Nr. 5. Redigeret af Frans Gregersen. Udgivet af Københavns Universitets Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik. København 1979. 155 A4-s. Distr.: SAML, Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik, Njalsgade 96, DK-2300 København S.

Af indholdet i dette nummer kan nævnes *Henning Spang-Hanssen: Orddeling ved lineskifte — er reglerne tidssvarende?* og *Henrik Holmboe: Tillæg til Dansk Retrogradordbog* (omtalt i *Sprog i Norden* 1978, s. 60). Henrik Holmboes tillæg omfatter ordstoffet fra Dansk Sprognævns nyordslister: *Ny ord i dansk 1968—69 (1972)* og *Ny ord i dansk 1970—71 (1978)*.

SAML. Skrifter om anvendt og matematisk lingvistik. Nr. 6. Redigeret af Esther Glahn, Frans Gregersen, Jesper Hermann og Bente Maegaard. Udgivet af Københavns Universitets Insti-

tut for Anvendt og Matematisk Lingvistik. København 1980. 374 A4-s. Distr.: SAML, Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik, Njalsgade 96, DK-2300 København S.

Dette nummer af tidsskriftet er et festskrift til grundlæggeren af SAML, Henning Spang-Hanssen. Det indeholder 23 artikler hvoraf kan nævnes: *Heribert Picht*: Terminologiske specialeopgaver — arbejdsmetoder og modeller; *Jørgen Rischel*: Om det fonemiske princip i den grønlandske retskrivning af 1973; *Jan Katlev*: Diverse lingvistiske parametre i retskrivningsspørgsmålet; *Bente Maegaard*: Orddeling ved hjælp af edb; *Erik Hansen*: Fremmedsprogsundervisningens skadelige indflydelse på den danske grammatik og det danske sprog gennem tiderne; *Eva Uhrskov*: Hvad bruges verbets tempusformer til i dansk?

Bagest i nummeret er der en bibliografi over Henning Spang-Hanssens arbejder, udarbejdet af Ejvind Andersen, Lisbet Larsen og Bente Maegaard.

Skautrup, Peter: Et Hardsysselsmål. Ordforråd. Femte hæfte (andet binds andet hæfte). Universitets-Jubilæets danske Samfund Nr. 473. København 1979. S. 113—248.

Hæfte 1—4 kom 1927—30. Værket er nu afsluttet.

SPRINT. Sproginstitutionernes Tidsskrift. Handelshøjskolen i København. 1979. 2—3 og 1980. 1. Distr.: SPRINT, HHK, Fabrikvej 7, DK-2000 København F.

De tre numre indeholder bl.a. artikler om problemet med at skelne mellem subjektsprædikativ og adverbial (1979. 2), om terminologistandardisering (1979. 3) og om tekstanalyse og tekstproduktion (1980. 1). Desuden indeholder bladet fortsat den faste rubrik "Spørgehjørnet".

Sprognormer i Norden. Indlæg ved et fællesnordisk symposium i København, oktober 1978. Redigeret af Erik Hansen og Peder Skyum-Nielsen. NyS. Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori, nr. 12. Akademisk Forlag, Universitetsforlaget i København. 1979. 276 s.

Denne bog må nok betegnes som årets vigtigste udgivelse af interesse for sprognævn og andre der beskæftiger sig med

sproglige normproblemer. Bogen indeholder indlæggene fra det første af en serie symposier om sprogproblemer i Norden, arrangeret af Nordisk Kultursekretariat under Nordisk Ministerråd. Temaet for dette første symposium var "Sprog-rigtighedsproblemerne i skolen — normerne".

Sprognormer i Norden indeholder følgende artikler:

Klaus Gloy: Normer och språknormer. Några grundläggande tankar.

Ulf Teleman: Språknormer och begriplighet.

Peter Harms Larsen: Som sagt, så skrevet? Om forholdet mellem talesprogsnormer og skriftsprogsnormer i offentligheds- og socialisationsteoretisk belysning.

Erik Hansen: Den danske rigssprogsnorm.

Eskil Hanssen: Talespråkets normer — mellom ideal og virkelighet.

Jóhann S. Hannesson: Sprogudsendelsernes rolle som led i den bevidste normdannelse [på Island].

Jørn Lund: Massemedierne og de sproglige normer [i Danmark].

Mikael Reuter: Språknämndernas roll i normbildningen.

Peder Skyum-Nielsen: Et overblik over de instanser der (i Danmark) udfører sproglig normgivning.

Solveig Slinde: Logopedien og den rolle den spelar i den bevisstespråklige normdanning.

Harriet Bjerrum: Skolen og sproget — om skolens normering af talesproget.

Hans Jørgen Schiødt: Hvordan fremtræder den sproglige norm gennem undervisningsplaner og -materialer?

Margareta Westman: Om textnormer i skolan.

Geirr Wiggen: Språknormer og språknormering i den dansk-, norsk- og svenskspråklige skolen: Et jamføring og et utblik til situasjonen ellers i samfunnet.

Sprogteori og Tekstanalyse. NyS. Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori, nr. 10—11. Akademisk Forlag, Universitetsforlaget i København. 1979. 228 s.

Sprogvidenskabens praktiske anvendelsesmuligheder i tekstanalysen er hovedtemaet i dette dobbeltnummer af NyS. I den

indledende artikel af *Lars Heltoft og John E. Andersen*: Tekst-analyse — 10 år efter, søger forfatterne at bearbejde dansk-fagets traditionelle konflikt mellem sprog og litteratur i lyset af hvad der er sket inden for sprogfilosofi og strukturel semantik i de senere år. *Ole Togeby*: Men hva' med kongen? fremhæver samspillet mellem semantiske kategorier og et grundlæggende krav om ytringers og teksters relevans, og gennem analyseeksempler demonstreres en tekstlingvistisk praksis. Et tekstpragmatisk synspunkt hævdes i *Peter Harder*: Tekstpragmatik, idet forfatteren fremhæver sproghandlingers formål som en forudsætning for tolkning.

Derudover rummer nummeret følgende artikler: *Otto Glismann*: Om vurderende udsagn og emotive prædikater, der argumenterer for en omsystematisering af performativer; *Hanne Ruus*: Sproglig betydningsanalyse, som på grundlag af den lingvistiske teori om kasusroller leverer en fremstilling og diskussion af begrebet "semantisk rolle" og demonstrerer hvordan man kan analysere forskellige typer af tekster med det; *Torben Andersen*: En semantisk beskrivelse af *igen*; *Ulf Teleman*: Språk och Annat Arbete, en anmeldelse af Peter Bøgh Andersens bog "Sproget på arbejde" (omtalt i Sprog i Norden 1978, s. 58).

Søndergaard, Georg: *Bogen om personnavne. Oprindelse. Historie. Brug*. Politikens Forlag, København 1979. 337 s.

Bogen skildrer bl.a. personnavnets historie i Danmark fra de ældste overleveringer til nutiden. Bag i bogen er der en fortegnelse over godkendte fornavne.

Zinglersen, Bent: *Københavnske gadenavnes historie*. 2. udgave (1. udg.: *Københavnske gadenavne og deres historie*, 1972). Politikens Forlag, København 1979. 243 s.

FINLAND

Av *Helena Solstrand (HS)* og *Mikael Reuter (MR)*
Folkmålsstudier 26. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi, utg. genom *Erik Andersson* och *Bengt Loman*. Åbo

1980. 96 s.

Det nya numret av *Folkmålsstudier*, som sedan 1933 utgivits som organ för Föreningen för nordisk filologi i Finland, innehåller fyra artiklar samt en recension. Marianne Blomqvist, som 1978 blev licentiat vid Helsingfors universitet på en avhandling om amerikafinlandssvenskans lexikon, skriver om *Finlandssvenska personnamn i Nordamerika* och Asger Albjerg om *Holberg og moralen*, och redaktörerna bidrar med var sin uppsats. Erik Andersson skriver om *Balansen mellan grammatiskt och semantiskt genus i svenskan* och kartlägger samspillet mellan grammatiska och semantiska genuskriterier i synkroniskt och diakroniskt perspektiv.

Bengt Lomans artikel behandlar *Avledningar på -sam i svenskan*. Han konstaterar inledningsvis att det fortfarande finns luckor i vår kunskap om högspråkets ordbildning, i synnerhet i historiskt perspektiv. Sin artikel om *-sam* bygger han på ett material om 238 adjektiv, excerperade ur äldre och yngre källor för svenskt skriftspråk. Loman rycker även in dialektalt material i sin diskussion och konstaterar i förbigående att suffixets utbredning väl kunde vara värd en dialektgeografisk studie. De frågor Loman söker utreda är bl.a. vilken stilkaraktär och produktivitet suffixet har haft, varför och när en övergång från funktionen som huvudsakligen nominalavledande (lyckosam) till huvudsakligen verbalavledande (inställsam) suffix har skett och slutligen vilken speciell funktion *sam*-suffixet har i svenskan, inom vilket område det är produktivt och huruvida dess produktivitet kan rekommenderas från funktionella, språkvärdande synpunkter. *HS*

Mirja Saari—Ingegerd Nyström, Kurs i svensk grammatik 2. Gaudeamus. Vasa 1979. 129 s.

Kurs i svensk grammatik 2 är en fortsättning till den Kurs i svensk grammatik 1 av Inga-Britt Amnell och Mirja Saari som utkom 1974, 2 uppl. 1978. Tillsammans är de båda delarna tänkta att fungera som en grundkurs i ämnet nordiska språk för sådana studenter som läser svenska som främmande språk vid högskolor i Finland. Studenterna har alltså finska som modersmål och framställningen är också bitvis kontrastivt

uppbyggd.

Kurs i svensk grammatik 2 omfattar i huvudsak verbfrasen. Framställningen inleds med en redogörelse för satsstrukturen i svenskan med utgångspunkt i Diderichsens satsschema. Därefter behandlas de enskilda satsleden utförligare med särskild hänsyn till frågor som bereder studenter med finska som modersmål svårigheter såsom modus och tidsformernas användning. Exemplifieringen är fyllig och ett 40-tal övningsuppgifter (med facit) avslutar boken.

Författarna, av vilka Mirja Saari är biträdande professor och Ingegerd Nyström lektor vid Institutionen för nordisk filologi vid Helsingfors universitet, påpekar i sitt förord att ambitionen inte har varit att skriva en fullständig grammatik, utan att komplettera och fördjupa skolkursen på de punkter en lång erfarenhet visat att svårigheterna ligger. *HS*

Hakulinen, Auli (red.), Grammatikmodeller och alternativa begreppssystem i modersmålet. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja 26. Åbo 1979. 190 s.

Den 8—12 januari 1979 hölls på Hanaholmen i Esbo, Finland, ett symposium kring temat Grammatikmodeller och alternativa begreppssystem i modersmålet. Föreliggande bok är en rapport från symposiet, ett i en serie på fem nordiska symposier, alla med teman som är centrala för modersmålsundervisningen.

I rapporten publiceras nu 14 av de inlägg som hölls på symposiet i tre avdelningar med introduktioner av Auli Hakulinen. Grammatikundervisningen förr och nu behandlas av *Even Hovdhaugen, Frøydis Hertzberg, Ulf Telemann, Matti Leiwo och Rauha Petro*, Läroplanerna och den dagliga verksamheten av *Mogens Gradenwitz, Terttu Tupala, Elisabeth Engberg-Pedersen, Auli Hakulinen och Raija Ruusuvoori* och Innehåll och färdighet av *Hans Vejleskov, Birgitta Qvarsell, Jan Anward och Ole Togeby*.

Rapporten avslutas med tre bilagor, som innehåller rekommendationer för det fortsatta arbetet, en översikt av svenskundervisningen i den svenska grundskolan och slutligen en bibliografisk översikt över litteratur på området. *HS*

Pettersson, Björn: Spridda studier i svenska, särskilt finlandssvenska I. Skrifter utgivna av institutionen för filologi II vid Tammerfors universitet, nordisk filologi, nr 2. Duplicerad. Tammerfors 1978. 110 s.

Volymen innehåller (liksom den följande) ett urval uppsatser och smärre artiklar av Björn Pettersson, tidigare publicerade på olika håll mellan 1950 och 1978. Artiklarna har för det mesta aktualiserats, men t.ex. en uppsats om finlandssvenskan och Svenska Akademiens ordlista beaktar bara ordlistans 9:e upplaga från 1950.

Bland de övriga artiklar som ingår kan nämnas en uppsats om bruket av *man* och *du*, kommentarer kring en samling finlandismer och uppsatser om finskans inflytande på svenskan i Finland och Sverige. MR

Pettersson, Björn: Spridda studier i svenska, särskilt finlandssvenska II. Skrifter utgivna av institutionen för filologi II vid Tammerfors universitet, nordisk filologi, nr 3. Duplicerad. Tammerfors 1979. 60 s.

Häftet kan betraktas som en fortsättning på den föregående volymen. Här har samlats huvudsakligen uppsatser om enskilda ord och uttryck: byxbult och byxbunt, tomte och tont, konde, pärtä, pia, bataklang och bahia, krapula, krapyl och krabbis, papperskrig, penni, kavera, krejsa, panta på något, sidu, sku, abuscha och abuscha, tjämis och tjutt tjutt. Från syntaktisk synpunkt diskuteras bruket av *också* och *heller* och den finlandssvenska användningen av *att* vid utbrytning som i meningen "Det jag har sagt litar jag på *att* stannar oss emellan". MR

Festskrift till Björn Pettersson. Skrifter utgivna av institutionen för filologi II vid Tammerfors universitet, nordisk filologi, nr 4/1979. Duplicerad. Tammerfors 1979. 420 s.

Festskriften till professor Björn Pettersson på hans 60-årsdag innehåller sammanlagt 29 uppsatser med anknytning inte bara till nordisk filologi utan också till andra språkliga läroämnen. Av intresse för nordisk språkvård är närmast följande artiklar: Olav Ahlbäck: Långods, Erik Andersson: Morfemfogning, ord-

fogning och meningsfogning — tre sätt att utvidga lexikon, Göran Karlsson: Några kontrastiva frasjämförelser, Christer Laurén: Något om något, Bengt Loman: Vilken variant av svenska skall finskspråkiga lära sig?, Anita Löfman: Inversionen som uttryck för villkor i lagtext, Mikael Reuter: Arbetarskyddsfullmäktige och direktörer för skolväsendet eller skyddsombud och skoldirektörer?, Mirja Saari: Om adverbena *ju, nog* och *väl* samt Irma Sorvali: Att skriva på två språk. *MR*

NORGE

Av *Arnold Dalen (AD)*, *Jan Ragnar Hagland (JRH)*, *Alfred Jakobsen (AJ)* og *Jarle Rønhovd (JR)*.

Beito, Olav T.: Artiklar og talar i utval. Skrifter frå Norsk Målførearkiv XXXIV, Universitetsforlaget 1979. 272 s.

I denne boka har Olav T. Beito samla ein del av sine artiklar og talar med emne frå ulike fagområde, først og fremst målføre- og stadnamngransking. Fleire av artiklane behandlar målføra i Valdres og Hallingdal, som Beito har særleg inngåande kjennskap til; dessutan er det artiklar som knyter seg til hans større arbeid, t.d. "Om hankjønn, hokjønn og inkjekjønn", "Genusskifte i nokre ord i nordisk", "Ei gruppe sæternamn og gardnamn".

Av spesiell interesse er artikkelen "Drag av utviklinga i Hallingmålet i dei siste mannsaldrane" (Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv 1958), som er ei undersøking av språklege generasjonsskilnader i ein dialekt. Hallingmålet er eit arkaisk målføre som har vori lite beinveges påverka av noko bymål. Den forenklinga i lyd- og formsystem og i ordtilfang som Beito påviser, har derfor meir allmenne kulturelle og sosiale årsaker.

"Har alle endringar i eit morfologisk system opphav i innhaldsplanet" (ANF 72, 1957) har som utgangspunkt Aage Hansens tese at "ændringer begynder i indholdet og måske først lidt efter lidt sætter spor i udtrykssystemet". Etter å ha sett på kasusutviklinga i norske målføre, konkluderer Beito med at

forholdet ikkje er så eintydig. Han finn på den eine sida døme på formsamanfall ved kategoriar som framleis har ulik syntaktisk funksjon, (nominativ — akkusativ), og på den andre konservatisme i formsystemet utan klar syntaktisk funksjon (dativ).

Av verdi er også bibliografiane til sist i boka. To av dei står i minnetalar over kollegaer (Per Tylden og Mikjel Sørli), og ein gjeld Beitos eigen produksjon. *AD*

Bye, Dagfinn Olav: Froværingsmålet. Ordtilfang fra fiskebåter og fiskebruk. Universitetsforlaget 1979. 162 s.

Det har i vårt land gjennom lengre tid vært gjort mye for å samle inn og ta vare på språklig tradisjonsstoff. Men til tross for de store innsamlingstiltakene vi har hatt, står det ennå mye ugjort arbeid igjen. Ikke minst gjelder det et område som nevningbruken (dvs. ord og uttrykk som knytter seg til folks arbeidsliv og materielle kultur), og videre den geografiske utbreiinga av termene. Inntil for nylig var det bare to utlendinger (svensken Modéer og sveitseren Bandle) en hadde å vise til når det gjaldt større studier over norsk ordgeografi. I den seinere tid har likevel også norske forskere begynt å interessere seg mer for dette feltet. En av dem er Dagfinn Olav Bye som har skrevet en studie over gammelt ordtilfang fra fiskebåter og fiskebruk på øygruppa Froan i ytre Trøndelag.

På Froan hastet det med å samle inn det gamle ordforrådet. De gamle båttypene og arbeidsprosessene knyttet til fiskebruk og driftsmåter er gått av bruk. Motorbåten har overtatt den rolle robåtene spilte, og fiskeredskapene blir ikke lenger laget heime, men kjøpt ferdige. Dermed dør mange av ordene knyttet til disse båttypene og arbeidsmåtene ut, og nye nevninger kommer i stedet. De opphavlige betegnelse lever ennå hos de eldre informantene, mens betydelige deler av dem er ukjent hos de yngre.

Forfatteren gir først noen geografiske og historiske opplysninger om øygruppa og beskriver deretter målføret og utviklingslinjene i grove trekk for at en skal kunne danne seg et bilde av det talemålet som ligger til grunn for ordtilfanget.

Ordene er først satt inn i en sammenhengende kontekst slik at en på denne måten kan se dem i bruk og få en forståelse av deres betydning. Ordlista inneholder mye interessant stoff. Ikke minst gjelder det den delen som handler om gamle skikker og overtru.

For å vise utbreiinga av ordtilfanget er femten av betegnelsene satt inn i landssammenheng ved hjelp av ordgeografiske kart. Ved siden av sitt eget materiale har forfatteren nyttet det stoffet som er tilgjengelig om emnet i ordbok- og målførearkivene i Oslo. *AJ*

Dyvik, Helge J. J.: Omkring fremveksten av artiklene i norsk. Maal og Minne 1979, s. 40—78.

Denne avhandlingen er rik på nye teorier og synspunkter. Den vil nok vekke oppsikt og bli diskutert ikke bare her hjemme, men også i internasjonale lingvistikretser. Forfatteren presenterer en hypotese om de gammelnorske artiklenes opprinnelige semantiske funksjon og prøver å begrunne den ved hjelp av materiale fra en større gammelnorsk tekst (Barlaams og Josaphats saga). Han forsøker å gi en enhetlig semantisk karakteristikk av de ulike konstruksjonene med artikkel og å trekke ut en opphavlig semantisk fellesnevner for den bestemte og ubestemte artikkel. Det artiklene opprinnelig hadde sams, var at de markerte *spesifikk referanse*. Det som skilte dem, var at den bestemte artikkel også markerte *unik referanse*, den ubestemte derimot *ikke-unik referanse*. Ved framveksten av artiklene får +/– unik og +/– spesifikk referanse direkte grammatikalisert uttrykk abstrahert fra så vel demonstrativitet som kvantifisering.

Deretter trekker han linjene fram til artikkelbruken i dag. I løpet av språkutviklingen fram til moderne norsk er markerhetsforholdet mellom nominal med artikkel og artikkelløst nominal blitt omsnudd, slik at artikkelløst nominal nå er den markerte term; men det er fortsatt de samme referensielle forutsetninger som finner uttrykk gjennom artikkelbruken: Artikkelløse konstruksjoner har gjennomgående ikke-spesifikk referanse.

I denne forbindelse drøfter han særlig den motsetningen

mellom enkelt og dobbelt bestemte nominaler som vi finner i bokmål og svensk. Enkeltbestemt nominal markerer ikke-spesifikk referanse, mens dobbeltbestemt (overbestemt) nominal uttrykker spesifikk referanse. I nynorsk og dansk har vi derimot mekanisk fått gjennomført dobbelt resp. enkelt bestemt konstruksjon.

Mens Einar Lundeby i "Overbestemt substantiv i norsk" (1965), s. 307 f. mener at denne nyanseringsmuligheten i bokmål har et moderne "blandingsopphav" (fra norsk talemål og dansk litteraturspråk), antar Dyvik at "nyansen kan tenkes å være bevart i hvert fall i det norske talemål som fungerte normgivende ved fornorskningen av riksmål/bokmål, nemlig den normaliserte dagligtale i byene" (s. 68). Mot Dyviks teori taler at det jo vanligvis er dialektene og ikke det dannede talemål i byene som best har tatt vare på de gamle trekkene i språket. Jeg kunne tenke meg en forklaring som gir både Lundeby og Dyvik noe rett: At uniformeringen ikke er så sterk i bokmål som i nynorsk, kan skyldes at dansk litteraturspråk har motvirket tendensen til å bruke dobbelt bestemmelse også ved ikke-spesifikk referanse (kanskje kan svensk litteraturspråk til en viss grad også ha vært mønstergivende). Dermed skulle denne nyanseringsmuligheten ha sine røtter både i det gamle språket og i dansk litteraturspråk. *AJ*

Faarlund, Jan Terje: Verb og predikat. Ein studie i norsk verbalsemantikk. Universitetsforlaget Oslo — Bergen — Tromsø, 1978. 254 s.

Utgangspunktet for denne avhandlinga er å gje ein semantisk analyse av visse verb i norsk. Utvalskriteriet for verba er høg frekvens i *Norsk grunnvokabular*, og verba derifrå er så supplerte med synonyme verb frå Heggstads fornorskingsordbok og frå Gundersens synonymordbok. Resultatet er vel 180 verb, som alle skulle ha høg frekvens i norsk. For å avgrense dette materialet noko, har forfattaren vald å drøfte berre dei mest vanlege tydingane desse 180 verba har.

Verba er analyserte ut frå generativ semantisk metode. Ein slik metode kviler m.a. på dei føresetnadene at meiningsinn-

hald kan løysast opp i semantiske komponentar, og at slike komponentar kan ordnast etter spesielle reglar. I denne avhandlinga er det nytta to slags komponentar: uordna leksikalske komponentar (som m.a. skil *mann* frå *kvinne*, *gut* frå *jente*) og semantiske predikat, som er ordna hierarkisk. Det er særleg den siste typen forfattaren er oppteken av.

Av slike semantiske predikat er det sett opp flg. 13: *negasjon*, *prosess*, *eksistens*, *relasjon*, *inkoativ*, *intensjon*, *kausativ*, *voluntativ*, *performativ*, *kogitiv*, *potensial*, *tentativ*, *sanseverb*. Ved hjelp av syntaktisk-semantiske transformasjonar kan så desse predikata knytast saman på ulike måtar, og den strukturen ein så endar med, kan leksikaliseras t.d. som eit verb. Nokre eksempel kan illustrere dette:

inkoativ kan leksikaliseras som t.d. *begynne* (vb)

inkoativ + *negasjon* kan leksikaliseras som t.d. *ende* (vb)

negasjon + *inkoativ* + *negasjon* kan leksikaliseras som t.d. *forbli* (vb)

kausativ kan leksikaliseras som t.d. *gjere* (vb)

kausativ + *negasjon* kan leksikaliseras som t.d. *hindre* (vb)

negasjon + *kausativ* + *negasjon* kan leksikaliseras som t.d. *la* (vb)

For at analysane av den leksikalske dekomponeringa skal kunne etterprøvast, er det ein føresetnad at definisjonane av dei einingane ein opererer med (her: semantiske predikat), er presise og eintydige. Det er tydeleg at forfattaren har lagt ned mykje arbeid på dette punktet. Men resultatet har ikkje alltid blitt like vellukka. Predikatet *relasjon* blir t.d. definert slik: "Det tyder at noko blir sett i forhold til noko anna, anten lokalt, konkret på annen måte, eller i eitt eller anna abstrakt forhold." (s. 77). Denne vide definisjonen gjer at dette predikatet blir vanskeleg å avgrense ut frå andre predikat, t.d. frå *eksistens*. Forfattaren blir derfor i mange tilfelle tvinga til å føre inn modifikasjonar i form av ekstra semantiske faktorar som *possessiv*, *temporær*, *rørsle*. Slike løysingar syner eigenleg at forfattaren bør ta predikatet *relasjon* opp til ny vurdering.

Slike innvendingar som dette må likevel ikkje få overskygge det faktum at *Verb og predikat* . . . er ei instruktiv innføring i delar av generativ semantisk analyse og — ikkje minst — eit

verdifullt tilskott til det vesle vi har av semantiske analysar av norsk språk. *JR*

Hellevik, Alf: A. O. Vinjes syn på språklig skandinavisme. Språkform och språknorm. Lund 1979, s. 119—126.

Dikteren Aasmund Olavsson Vinje (1819—1870) ville at de tre nordiske dialektene dansk, norsk og svensk skulle gå side om side med hverandre og gjensidig påvirke hverandre. Han lot dette komme til uttrykk i det lille ukebladet sitt, "Dølen", der han tok inn både svensk og dansk materiale uten å oversette det. Hellevik peker i artikkelen på at om et liknende praktisk tiltak kunne bli gjennomført i dagens aviser, ville det bidra til å styrke det nordiske språkfellesskapet. *AJ*

Hellevik, Alf: Rolf Stenersen, ein forkjempar for samnorsk. Syn og Segn 1979, s. 211—217.

Rolf Stenersen (1899—1978) er kjent som forfatter, markedsanalytiker, finansekspert og kunstdonator. I sitt språksyn var han meget radikal, og han nyttet en folkelig språkform både i sine skjønnlitterære bøker og i sine økonomiske analyser og markedsoversikter. På mange måter har han vært med på å foregripe samnorsken, som han selv sier i et intervju med Arbeiderbladet. Han fikk da også i 1974 Språklig Samlings litteraturpris.

Mange lesere reagerte negativt på Stenersens språklige radikalisme. Hellevik, som gjennom lengre tid var en av Stenersens språklige rådgivere, tar ham i forsvar. Det han ville med innsatsen sin for en framtidig samnorsk, var å "gjøre den så vakker og enkel som mulig". Stilmessig hadde han dekning for sine radikale former. Han var språkkunstner også i sitt språkstrev. *AJ*

Kleiven, Jo (red.): Språk og samfunn. Bidrag til en norsk sosiolingvistik. Pax forlag a.s., Oslo 1979, 270 s.

Dette er den første større norske samling av tidlegare upubliserte artiklar om språksosiologi, og det er ulike emne som her blir tekne opp. Even Hovdhaugen har i den første artikkelen ei kort og presis oppsummering av den utvikling

som har skjedd innafor disiplinen, og av dei resultat som er oppnådde. Han er oppteken av korleis teoriar og resultat blir oppfatta og brukte eller misbrukte i samfunnet. Det er kanskje viktigare for språksosiologien enn for andre språkvitenskaplege greiner å leggje resultatane sine fram i ei form som blir forstått og rett forstått. "En sosiolingvistik som ikke kan formuleres på en måte som gjør den forståelig for alle, og som folk føler angår dem, er ingen god sosiolingvistik."

Geirr Wiggens artikkel "Dialektbruk i morsmålsopplæringa, særleg den første lese- og skriveopplæringa" gjev eit breitt oversyn både over debatten omkring dette problemet og dei forsøk som er gjennomførte i ulike land. Eit interessant poeng er at sjølv om dialektane i Noreg har hatt reglements- og lovfesta plass i skolen heilt frå 1879 da følgjande formulering kom inn i normalplanen for folkeskolen: "Undervisningen i Almueskolen bør saavidt muligt meddeles på Børnenes eget Talemaal", har det i motsetnad til i fleire andre land vori lite systematisk praktisk utnytting av talemålsgrunnlaget i norsk-opplæringa i skolen. Først i det siste har det kommi i gang forsøk med dialektbasert begynnarundervisning i norsk, og Wiggen har sjølv engasjert seg i denne forsøksverksemda. Artikkelen kallar han "Ei argument- og materialsamling", og som innføring i problemet høver den godt for alle som har med morsmålsopplæring å gjere.

Utanom dette er det bl.a. artiklar om teori- og metodeproblem i sosiolingvistikken (Eskil Hanssen, Ragnar Rommetveit), situasjonsavhengig talemålsendring (Jo Kleiven), språk og kjønn (Else Ryen, Olaug Rekdal) og språk og makt (Rolv Mikkell Blakar). AD

Norsk språk i dagens samfunn. Innstilling fra et utvalg under Rådet for humanistisk forskning i NAVF. Oslo 1979. 111 s.

Det er i Norge både stor interesse og stort behov for en mer samfunnsrettet språkforskning. For å stimulere denne forskningen satte Rådet for humanistisk forskning i NAVF i 1977 ned et utvalg. I mandatet heter det bl.a.: "Konkretisere en del forskningsprosjekter som kan være aktuelle å sette i gang innen forskningsfeltet Norsk språk i dagens samfunn ..."

Utvalgets innstilling foreligger nå.

“Norsk språk i dagens samfunn” er et svært vidt forskningsfelt. Utvalget har derfor funnet å måtte dra fram visse sider ved dette feltet der behovet for granskinger synes å være ekstra stort. Det gjelder: talemålsforskning, studier omkring forholdet språk: kjønn og språk: påvirkning, granskinger av barnespråk og studier omkring språkproblemer som knytter seg til endogene minoriteter og innvandrere.

Hvert enkelt av disse områdene har fått sitt eget kapittel i innstillingen. Her blir generelle problemer drøftet; vi får et oversyn over tidligere og igangværende forskning i vedkommende emne, og det blir pekt på hvilke prosjekter som kan være særlig aktuelle å ta opp. Et eget kapittel gir oversyn over det forskningsarbeid i Danmark, Sverige, Finland og Island som har interesse i denne sammenhengen. Det siste kapitlet inneholder de stimuleringsiltakene utvalget foreslår. De faller i tre hovedgrupper: konferanser, “Norsk språk i dagens samfunn” som eget programområde, bedre høve til å få forskningstermin for universitetsansatte i mellomgruppa som ønsker å arbeide med prosjekter innenfor det nevnte programområdet.

Innstillingen gir god informasjon om språksituasjonen i dagens Norge og om presserende forskningsbehov på viktige felter. AJ

Ræder, Trygve: Målskeid og målstrid for sytti år sidan. Syn og Segn 1979, s. 241—246.

I 1907 ble det etter sterk strid lovfestet at det skulle være skriftlig prøve i nynorsk til examen artium. Dermed meldte det seg et praktisk spørsmål: Hvordan skulle det skaffes lærere som var i stand til å gi skikkelig undervisning i “landsmål” i den høgre skolen? Statsmaktene ville løse dette problemet ved å sette i gang “målskeid” for lærere i denne skolen. Allerede i august 1907 gikk det første kurset av stabelen. Det ble holdt i Vågå. Året etter ble kurset holdt i Elverum, og det tredje, i 1909, i Gran på Hadeland.

Blant elevene på disse kursene var Axel Sommerfelt, overlærer og seinere rektor ved Trondheim katedralskole. Han høstet både positive og negative erfaringer på kursene, og

skrev dem ned i høgst personlige notater. I denne artikkelen lar Trygve Jæger oss få et innblikk i disse notatene. Han kommenterer også norsk språkstrid generelt. *AJ*

Sandvik, Olav Hetland: Talemål i Rogaland — i går, i dag og i morgon. Om uttale, bøyning og ordtilfang i Rogalandsmålet. Rogalandsforskning. Rapport nr. 1. Stavanger 1979. 235 s.

Denne utgreiinga om talemål i Rogaland kjem som ein rapport frå eit årsprosjekt ved Rogaland Distriktshøgskole. Prosjektarbeidet er utført av Olav Hetland Sandvik, som òg har ført rapporten i pennen.

Rapporten er gjeven i fire hovuddelar. Han inneheld eit stutt oversyn over tidlegare gransking av talemål i Rogaland. Deretter er det gjeve ei utgreiing om lydverk og formverk og til sist ei framstilling av ei side ved utviklinga av ordtilfanget.

Som det vil gå fram av tittelen, har siktemålet med arbeidet vore å gi ei framstilling av utviklingstendensar i talemålet i Rogaland fylke. Denne synsmåten er stort sett godt gjennomført.

Kapitla om lyd- og formverk er stort sett samanskrivne på grunnlag av tidlegare undersøkingar (hovudoppgåver o.l.), og, som forfattaren sjølv gjer merksam på, manglar det då ein god del opplysningar for at oversynet skal kunna vera dekkjande for alle delar av fylket. Dette gjeld for det som er skrivne om "målet i går" og "målet i dag". Det er likevel slik at dei konklusjonar som er dregne om utviklingstendensar, stort sett vil halda. Det vil føra for langt her å gå i detalj om einsskilte punkt i framstillinga. Ei metodisk innvending mot det som er skrivne om lyd- og formverk, kunne likevel gjerast. Målet i nord-fylket er på tradisjonelt vis samla i eitt dialektområde ("Ryfylke"). Dette er i og for seg vel og bra. Men kjeldematerialet har vore slik at det stort sett er målet i indre Ryfylke som er skildra. Her er målet i Suldal sett på som eit reliktområde for mange drag i språket. Vidare arbeid med dette stoffet ville nok kasta meir lys over den historiske utviklinga av målet i nord-fylket om også det tilsvarande ytre reliktområdet vart drege inn i vurderinga, nemleg målet på øykommunen Utsira. Likeins ville det vera rett å ta større

omsyn til bymålet i Haugesund om vidare arbeid med dette skal gjerast.

Siste hovudkapittel i rapporten har som mål å seia noko om utvikling av ordtilfanget i ein del av området. Det gjeld i hovudsak slikt ordtilfang som er registrert i ordbøkene til Ivar Aasen og Hans Ross, og der heimfest til "Ryfylke". Forfattaren har gjort ei etterundersøking på dette 3500 ord store tilfanget for å finna ut noko om kva slags ordtilfang som har gått *ut* av språket i denne hundreårsperioden. Av det totale ordtilfanget var mellom 40 og 50 % kjent av eldre folk. Av yngre folk i *ein* del av området var om lag 20 % kjent. Attkjenningsprosenten varierte noko frå gruppe til gruppe når tilfanget vart gruppert etter innhald. Denne delen av rapporten gir noko nytt i høve til tidlegare framstillingar om talemål i Rogaland og forsvarer den plassen han har fått i høve til det som har vore føremålet med arbeidet.

Samla sett må då denne rapporten kunna seiast å vera nyttig som eit oversyn over det som er skrive om målet i dette administrative området. Det vil utan tvil vera til god hjelp t.d. i morsmålsundervisninga i skulen så langt det rekk. Mest positivt ved denne rapporten er kanskje likevel at han så tydeleg viser oss behovet for ei grundigare og meir ajourført framstilling av talemålet også i dette fylket. *JRH*

Venås, Kjell: Riksspråk — regionalmål — målføre. Syn og Segn 1979, s. 132—149.

Riksspråket i et land blir ofte definert som en målform uten lokalmerker. Med regionalmål mener en regionale varianter av riksspråket med mer eller mindre lokalt preg. I denne artikkelen gir Venås en interessant utgreiing om hvordan slike varianter vokser fram, og hva som karakteriserer dem. Han tar for seg forholdene både i vårt og andre land. Bl.a. peker han på at det har vært vanskeligere for regionalmål å vinne fram hos oss enn de fleste andre steder. Det har ikke minst sammenheng med det snart 100 år gamle vedtaket om opplæringsmålet i skolen: at læreren skulle lempe talemålet sitt etter elevenes dialekt. Videre har prinsippet om norsk folke-mål som normeringsgrunnlag for skriftmålet hatt mye å si.

Men nå er vi inne i en periode da det danner seg talemålsvarianter med et breiere regionalt grunnlag enn de gamle målførene hadde. Det ser likevel ut til at disse talemålsvariantene i vårt land vil være mindre preget av normalmålene, ha et sterkere innslag av dialekt enn tilsvarende språktyper i andre land. *AJ*.

Vikør, Lars S. & Wiggen, Geirr (red.): Språklig samling på folkemåls grunn. Artikler frå bladet Språklig Samling. Novus Forlag, Oslo 1979. 275 s.

Landslaget for språklig samling (LSS) vart skipa 5.4.1959, og i høve 20-års jubileet har Lars S. Vikør og Geirr Wiggen gjeve ut ei samling artiklar frå medlemsbladet *Språklig Samling*. Føremålet med denne samlinga har, seier utgjevarane, vore å "gi eit representativt inntrykk av kva LSS har stått for og står for" (s. 18).

Artiklane er samla i fire hovudgrupper: A. Språkhistorie. B. Talemålet. C. Normering, skriftproblem, språkpolitikk. D. Språkminoritetar og granneland. Som innleiing gir utgjevarane ein stutt historisk presentasjon av organisasjonen for å plassera utvalet språkpolitisk og språkhistorisk, og noverande formann, Thore Roksvold, rundar det heile av med eit etterord om arbeidet i dag og om voner og mål for framtida. I tillegg til dette er det teke med sentrale språkpolitiske fråsegner frå organisasjonen gjennom desse 20 åra.

Slik sett må denne boka kunna sjåast som eit viktig språkhistorisk og språkpolitisk åktstykke: Vi får eit bilete av organisasjonen slik han ønskjer å presentera seg i dag, og vi får vel langt på veg også organisasjonens syn på eigen ideologi og arbeidsmåte gjennom 20 år ved dette utvalet.

Det er då ikkje underleg at hovudtyngda av artiklane i samlinga er å finna i innhaldsgruppe C (jfr. ovanfor). I alt 35 av dei 49 artiklane i boka handlar om normering, skriftproblem og språkpolitikk. Det vil sjølvstundt føra for langt å gå inn på kvar av artiklane både i denne og dei hine av innhaldsgruppene. Viktigast å framheva her er kanskje at utvalet må seiast å få godt fram den ideologiske nyorienteringa som har skjedd i LSS gjennom siste halvdel av 1970-åra. Dette skiftet er

også understreka både i innleiinga og i etterordet av Thore Roksvold.

Skilnaden mellom det "gamle" og det "nye" LSS er vel klårast formulert av Ernst Håkon Jahr i ein kommentar til det nye prinsippprogrammet frå 1977. Han seier det slik: "Tidlegare har LSS vori mest opptatt av skriftspråknormeringa. Det nye programmet framhevar arbeidet med og for *talemåla* som viktigast, og skriftspråknormeringa som underordna (...). Full fridom for alt talespråk i landet er vårt viktigaste mål, og det er denne fridommen som seinare skal bli grunnlaget for eit samnorsk skriftspråk." (s. 205).

Dette, som Thore Roksvold i sitt etterord kallar "det tredje standpunktet", ber likevel i seg det språkpolitiske dilemmaet som LSS synest å stå i ved 20-års jubileet: Kva stilling skal organisasjonen ha til skriftspråknormering, og korleis skal dette gjerast? Dette synest uklart i dag, men formannen gir uttrykk for at organisasjonen i framtida vil "sørge for at prinsippprogrammet blir realisert i konkrete forslag, både til samlenormal og til praktiske språkpolitiske tiltak" (s. 275).

Inntil så er skjedd, må vi rekna med at § 6 i gjeldande prinsippprogram skal gjelda for den språkpolitiske aktiviteten i organisasjonen. Der heiter det at "LSS krever reell jamstilling for nynorsk på alle områder i samfunnslivet, så lenge vi ennå ikke har nådd fram til ei samlende skriftform" (s. 20). Utgjevarane av *Språklig samling på folkemåls grunn* har i alle høve freista å stetta denne formuleringa i prinsippprogrammet i og med at i alt 20 av dei 49 artiklane som er tekne med i boka, er skrivne på nynorsk. Det gjeld både for artiklar som er skrivne før og etter det gjeldande prinsippprogrammet vart vedteke.

Jamvel om samlinga som heilskap altså tek sikte på å gi eit bilete av kva LSS som organisasjon har vore oppteken av frå 1959 og fram til i dag, kan sjølvstendige svært mykje av stoffet lesast som sjølvstendige utgreiingar om språklege emne. Mange av artiklane kunne ha vore nemnde i så måte. Mest grunn til å nemna særskilt i denne samanhengen er kanskje dei artiklane som er samla i emneområde D ("Språkminoritetar og granneland"). Her blir spørsmålet om samisk språknormering drøfta i

ein artikkel frå 1977 av Ove Lorentz. Det er gjeve ei utgreiing om finsken i Nord-Noreg i ein artikkel frå 1978 av Anna-Riitta Lindgren og Marjut Aikio, og Geirr Wiggen har i ein artikkel, også frå 1978, sett på språktilhøve og språknormering i Danmark slik det kan te seg frå norsk synsvinkel.

Landslaget for språklig samling er i dag ikkje nokon stor organisasjon (kor stor får vi ikkje veta i denne boka). Men for den som vil setja seg inn i dagens norske språkpolitikk, er det nødvendig også å kjenna til kva LSS står for, ikkje minst fordi organisasjonen møter med 2 representantar i Norsk språkråd. *Språklig samling på folkemåls grunn* vil vera eit nyttig hjelpemiddel for den som søker slik kunnskap. *JRH*

SVERIGE

Av *Catharina Grünbaum (CG)*, *Bertil Molde (BM)* och *Per A. Pettersson (PAP)*

Cassirer, Peter: Stil, stilistik, stilanalys. Almqvist & Wiksell, Stockholm 1979. 273 s.

Stil, stilistik, stilanalys är avsedd för undervisningen i stilistik vid universitet och högskolor, och syftet sägs vara att lära ut hur man gör relevanta och intressanta iakttagelser i en text. Boken är en omarbetning och utvidgning av Cassirers tidigare lärobok *Stilanalys* (1972). De senaste årens utveckling inom lingvistik har satt spår i form av avsnitt om textlingvistik, kommunikationsregler och interpretativ stilistik. I *Stilanalys* betraktades stil som en relation mellan form och innehåll, men nu vill Cassirer lägga tonvikten på den effekt som kombinationen av form och innehåll har på läsaren. Kapitlet om semantik, som tidigare dominerades av filosofiskt inriktade diskussioner av förhållandet mellan ting, föreställning och ord, byggs nu upp kring komponentanalysen. Även begreppet presupposition tas upp. Textmaterialet har moderniserats på många punkter, och även danska och norska texter har tillkommit. Övningsuppgifterna, särskilt till de litterära texterna, är nu mindre styrande än tidigare, samtidigt som de ofta förutsätter ett större mått av eget skapande från eleverna. *PAP*

Grogarn, Margareta: Dålig läsning. LiberLäromedel, Lund 1979. 268 s.

Svenskläraren Margareta Grogarn har i denna doktorsavhandling med undertiteln "Bakgrund, läsförmåga och läsintresse hos elever på Fo- och Ve-linjerna i gymnasieskolan" redovisat en undersökning av lässvårigheter av olika slag hos 498 elever (98 % pojkar) i första årskursen av den fordons-tekniska och den verkstadstekniska linjen vid en gymnasieskola i Göteborg. Undersökningen visar att det finns skrämmande brister i dessa 16—18-åringars språkliga kompetens. Den innebär därigenom en mycket stark kritik av svenskundervisningen på olika skolstadier, från lågstadiet och uppåt. Författaren föreslår att de uppenbara lässvårigheter som många skolelever har skall lösas på två sätt. På kort sikt genom att de elever som nu lämnar grundskolan med svag läsfärdighet och dåligt språkligt självförtroende skall få särskild lästräning och specialundervisning. På längre sikt genom att den grundläggande färdighetsträningen i läsning på lågstadiet förstärks. Margareta Grogarns avhandling är språksociologiskt och språkpedagogiskt viktig, och man får hoppas att den kan komma att påverka den framtida modersmålsundervisningen i Sverige. *BM*

Grünbaum, Catharina: Punkt Komma Frågetecken. Skrivregler för skolan utgivna av Svenska språknämnden. Esselte Studium, Stockholm 1979. IV+44 s.

Svenska språknämndens Skrivregler utgavs första gången 1947 och har sedan givits ut i ytterligare fem reviderade och utvidgade upplagor och ett stort antal nya tryckningar. Den skriften riktar sig framför allt till vuxna (yrkesverksamma) skribenter. Den har också använts i skolan, och ur den har man i åtskilliga läroböcker hämtat material för behandlingen av interpunktion, avstavning, förkortningar m.m. För grundskolan och gymnasieskolan har det emellertid inte funnits särskilda skrivregler, pedagogiskt och sakligt anpassade för ungdom. Denna brist har fyllts genom Punkt Komma Frågetecken som utarbetats på Svenska språknämndens uppdrag av Catharina Grünbaum.

Boken innehåller följande huvudavsnitt: Skiljetecken efter meningar, Skiljetecken inuti meningar, Stor eller liten bokstav?, Avstavning, Sammanskrivning eller särskrivning?, Förkortningar, Sifferuttryck och De eller dom, mig eller mej? (talspråksformer i skrift). Här finns då alla viktiga "skrivtekniska" frågor belysta. På det korta utrymmet har mängder av information samlats på ett lättillgängligt sätt (ett bra register finns också) och i en pedagogiskt väl genomförd form. Den lilla skriften har redan under det första året mötts av mycket stort intresse av skolans folk. *BM*

Hyltenstam, Kenneth (utg.): Svenska i invandarperspektiv. Kontrastiv analys och språktypologi. LiberLäromedel, Lund 1979. 270 s.

När svenskundervisning för invandrare kom igång i större utsträckning för drygt tio år sedan, saknade lärarna oftast utbildning för sin uppgift. I dag finns en sådan utbildning, men fortfarande saknas forskning, och därmed också mer kvalificerad litteratur inom området Svenska som främmande språk, konstaterar utgivaren i antologins inledning. Ett syfte med Svenska i invandarperspektiv är att fylla behovet av sådan litteratur. Den vänder sig i första hand till de aktiva invandrarlärarna, men många av de fakta och synpunkter som tas upp är av stort intresse också för andra, bl.a. därför att här belyses viktiga frågor som i traditionell undervisning och forskning fått en undanskymd plats. *Kenneth Hyltenstams* inledningsuppsats Kontrastiv analys och språktypologi behandlar olika former för språkjämförelser och dessas användning för praktisk språkundervisning. I Kontrastiv minigrammatik redovisar *Gunnar Tingbjörn* en rad språkliga kategoriers förekomst och funktion i svenskan och i nitton andra språk. De svåra ordföljdsfrågorna behandlas av *Lars-Johan Ekerot*. I uppsatsen Syntax och informationsstruktur sätter han ordföljden i relation inte bara till den rent grammatiska strukturen utan också till behovet av att föra fram informationen så effektivt som möjligt. *Östen Dahl* visar i Negationens typologi på vilka olika sätt det finns att negerera sats. Kluvna eller sammanhållna prepositionsfraser, t.ex. Vilken by reste han till?

— Till vilken by reste han?, behandlar *Eva Larsson*. Semantiska och lexikologiska problem tas upp i uppsatser av *Christopher Stroud*, Kontrastiv lexikologi, och *Moira Linnarud*, Lexikal täthet och betydelsesamband. Om uttalsfrågor handlar Ordstruktur och prosodi av *Robert Bannert*, med en praktisk inriktning på problemet hur man lär ut svenskans ordbetoning, och Dansk-svenska som dialekt av *Ulf Teleman*. Avslutningsvis tar utgivaren själv upp ett speciellt problem, som många invandrarlärare stöter på, nämligen hur alfabetiseringsundervisning bäst skall ske — på modersmålet eller på svenska. *PAP*

Källgren, Gunnel: Innehåll i text. Ord och stil/Språkvårds-samfundets skrifter 11. Studentlitteratur, Lund 1979. 168 s.

Denna doktorsavhandling har underrubriken "En genomgång av faktorer av betydelse för texters innehåll, uppbyggnad och sammanhang". Avsikten med avhandlingen är att presentera och diskutera några modeller för mätning av innehåll i text — modeller som sedan i olika former skall kunna användas för praktiska undersökningar av existerande texter med avseende på läsbarhet, stilistisk uppläggning, begriplighet m.m.

Utgångspunkten för resonemangen är att en text är en semantiskt baserad enhet. Andra drag, t.ex. de syntaktiska, bidrar till att göra sammanhanget tydligare, men det är de innehållsliga delarna och deras inbördes relationer som gör texten till en text och inte till bara en samling fristående yttranden. Förutsättningen för den här sortens textanalys är en genomgång av alla textens innehållsliga element, satsatomerna, både de som sägs ut och de som underförstås. Innehållselementens inbördes förhållanden och textens uppbyggnad beskrivs sedan genom djupkasusanalys (rollanalys), analys av referentbindning, semantiska nätverksdiagram, analys av satsatomernas egenskaper och den ordning satsatomerna presenteras i. Framställningen är lättillgänglig och dessutom rolig. *CG*

Larsson, Kent: Modeller och metoder i textlingvistik. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 10. Studentlitteratur, Lund 1978. 129 s.

Hittills har det på svenska inte funnits någon introduktion till textlingvistik, och ett av syftena med denna skrift är att avhjälpa den bristen. Den har ursprungligen växt fram ur det förberedande teoretiska arbetet vid ett projekt kring skol-elevens språkbruk och språkförmåga bedrivet vid Uppsala uni-versitet. Olika textlingvistiska perspektiv, grundbegrepp och analysmetoder diskuteras, främst i anslutning till en genom-gång av den mycket rikhaltiga och snabbt expanderande litte-raturen inom området. Efter en inledande bakgrundsteckning och en kort historik över textlingvistikens framväxt ställer Kent Larsson ett antal frågor som den fortsatta framställ-ningen byggs upp kring: 1) Vad är en text? (Till skillnad från en godtycklig uppsättning sats) 2) Hur skall en texts struk-tur och bildning bäst beskrivas? 3) Vilka texttyper finns det och vad skiljer dem åt? 4) Vad betyder kategorin *text* för t.ex. språkutveckling och språklig differentiering? 5) Utvecklas de textlingvistiska reglerna historiskt sett? I tre kapitel belyses sedan hur dessa frågor — och en rad följdfrågor — har be-handlats inom textlingvistikens tre huvudriktningar: den struk-turalistiska, den generativa och den pragmatiska. Den tredje huvudfrågan, den texttypologiska, ägnas ett eget kapitel när-mast i anslutning till Bengt Kinnanders och Egon Werlichs arbeten. Framställningen kompletteras av en fyllig litteratur-lista som upptar ca 250 titlar. *PAP*

Liljestrand, Birger, Arwidson, Mats och Adelswärd, Viveka: Skrivstrategi och Skrivstrategi. Övningar. Esselte Studium, Stockholm 1979. 133 + 57 s.

Skrivstrategi är en produkt av författarnas verksamhet som lärare i praktisk svenska, och den riktar sig till dem som arbetar med skriftlig kommunikation inom företag och för-valtning. Syftet är dels att väcka medvetenhet om vilken roll språket spelar i samhället, dels att ge konkreta råd och anvis-ningar i olika skrivsituationer. Inledningsvis diskuteras språket som kommunikationsmedel och förhållandet mellan språk och verklighet. Utifrån en traditionell kommunikationsmodell ana-lyseras relationen mellan sändare, meddelande och mottagare. En genomgång av den något motsägelsefulla språkutveck-

lingen i dag visar å ena sidan på ett närmande mellan tal och skrift och å andra sidan på en utbredning av ett svårt offentligt språk, och den mynnar ut i ett nyanserat ställningstagande för ett enklare språk, vilket bl.a. innebär att man förordar en vidare användning av vad man kallar en vardaglig stil. I ett avsnitt om textplanering behandlas sådana frågor som strukturering av ett stoff, rubriksystem och konsten att inleda och avsluta en text. Det längsta kapitlet behandlar den språkliga utformningen, i första hand olika språkriktighetsfrågor. Framställningen spänner här från textstycket och meningen till det enskilda ordet, och som författarna själva deklarerar är de råd som ges "i linje med nu gällande praxis inom språkvården". I övningshäftet finns dels uppgifter som ansluter till handboken, dels sammanfattande övningar kring olika texter och teman. Tre framställningstyper behandlas utförligare, nämligen sammandrag, omskrivning och argumentering. Analys av givna texter varvas med mer teoretiska resonemang och förslag till eget skrivande, enskilt eller i grupp. Handbokens avslutande litteraturlista upptar både allmänt orienterande litteratur och rena handböcker. *PAP*

Malmström, Sten och Györki, Iréne (under medverkan av Peter A. Sjögren): Bonniers svenska ordbok. Bonniers, Stockholm 1980. 408 s.

Utgivningen av en ny svensk ordbok är en viktig händelse för språkvård och språkvetenskap. Denna ordbok är den första allmänna svenska ordbok som har givits ut efter Illustrerad svensk ordbok (3 rev. uppl. 1964) och tionde upplagan av SAOL (1973). Den innehåller ca 40.000 uppslagsord, och man har strävat efter att få med ett aktuellt, modernt ordförråd — och i stor utsträckning lyckats i detta uppsåt. Huvudvikten har lagts vid förklaringar av orden, men uppgifter om böjning, fraseologi o.d. ges också (däremot inte etymologier). I fråga om ordböjningen har man valt den ytterst ovanliga principen att ge böjningsformerna *sist* i varje ordartikel, dvs. i olyckliga fall en åtta—tio rader efter uppslagsformen och övrig text. Böjningsuppgifterna är tyvärr ofta diskutabla. T.ex. ges pluralform för fyra likartade ord på följande sätt: *schema pl. -n*;

tema pl. -n, äv. -ta; stigma pl. -n el. -ta; trauma pl. -n, förr äv. -ta! Även i andra avseenden som har med lexikografisk teknik och med konsekvens att göra har ordboken tyvärr stora brister. En utförlig sakgranskning av ordboken kan inte göras här. — Som förklaringsordbok bör Bonniers svenska ordbok dock kunna vara till nytta för en bred allmänhet, även om den synes vara i minsta laget (något över hälften så stor som senaste upplagan av Nudansk ordbog). *BM*

Nordenstam, Kerstin: Svenskan i Norge. Språklig variation hos svenska invandrare i Bergen. Akadem. avhandl. Acta Universitatis Gothoburgensis. Göteborg 1979. 209 s.

Med "svenskan i Norge" avses språkbyte och språklig variation hos 32 svenskor bosatta i Bergen. Utmärkande för de svenska immigranternas språkliga situation är att de rör sig med två språk som är nära besläktade och lätta att blanda, att svenskan åtnjuter hög prestige i Norge samt att de själva är inlemmade i det norska samhälls- och vardagslivet och inte lever i svenskspråkiga grupper.

Undersökningen gäller graden av norsktillägnande hos informanterna, attityden till språkbyte samt dessa två faktorer samband med informanternas sociala situation. Det visar sig att den tid man vistats i Norge (om man räknar bort de första åren) inte tycks ha någon betydelse för språktillägandet. Faktorer som däremot gynnar anpassning till norska är bl.a. en positiv inställning till Norge, ingifte i norsk familj, barn (mer eller mindre självklara faktorer), låg social ställning och låg utbildning (arbete som hemmafru eller i lågstatusyrke), social uppflyttning i Norge (t.ex. genom giftermål), mer eller mindre dialektal variant av svenska som modersmål, kravlös eller omedveten inställning till det egna språket. Faktorer som motverkar anpassning tycks vara gifte med svensk, täta kontakter med Sverige, nedlåtande attityd till norsk livsstil (självklara faktorer), hög social status (genom giftermål eller genom eget högstatusyrke), härkomst från storstad, rikssvenska som modersmål (särskilt om man anser sitt eget språk som föredömligt), medveten uppfattning om ens eget förhållande till språk och identitet, ogillande av språkblandning. *CG*

Ohlsson, Stig Örjan: Nordisk språkförståelse — igår, idag, imorgon. Nordisk radio och television via satellit. Kultur- och programpolitisk delrapport, Bilaga 6. NU A 1979: 6. Band 3. Stockholm 1979. 46 s.

I det väldiga utredningsmaterialet om en nordisk radio- och tv-satellit ingår också denna rapport om nordisk språkförståelse. I rapporten presenteras de forskningsresultat som hittills finns tillgängliga om nordisk språkförståelse (Haugen 1953, Sifo-Gallup 1973, Maurud 1975). Vidare diskuteras den inverkan på nordisk språkförståelse som en satellit kan tänkas få, och Ohlsson anser rimligt nog att en satellit kommer att leda till klart ökad grannspråkförståelse mellan danskar, norrmän och svenskar och också till ökad förståelse för de skandinaviska språken på Island och Färöarna. I rapporten ger Ohlsson också vissa förslag till forskning kring språkförståelsefrågor, om Nordsat blir verklighet. *BM*

Språkform och språknorm. En bok till Bertil Molde. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 67. Esselte Studium 1979. 271 s.

Språkform och språknorm är en hyllningsskrift till föreståndaren för Svenska språknämndens sekretariat, professor Bertil Molde, på hans 60-årsdag. Volymen innehåller 22 uppsatser från hela Norden, alla med någon form av anknytning till språkvård eller språkplanering.

Sture Allén visar med anledning av postens slogan "Skriv som du talar" varför vi inte bör skriva som vi talar. *Jakob Benediktsson* skriver om Rasmus Rasks reformer av den isländska rättskrivningen. *Peter Cassirer* diskuterar hur anföringssatsens placering i nyhetstelegram inverkar på vår uppfattning om nyheten som ett objektiva faktum eller som ett subjektivt uttalande. *Ulla Clausén* skriver om purism i färöiskan — om språkvårdens språksyn och språkbeskrivning och om språkbruket i verkligheten. Ett viktigt bidrag med ett program för dialekternas behandling i skolan lämnas av *Karl-Hampus Dahlstedt*.

Sven Ekbo skriver om formerna "rusch" och "rush". *Claes-Christian Elerts* bidrag handlar om Gustaf Cederschiölds

Framtidssvenska, prognos och utfall. *Catharina Grünbaum* tar upp en del språkliga principfrågor i samband med arbetet med den nya svenska psalmboken. *Einar Haugen* dryftar begreppen "språkvård" och "språkplanering". *Alf Hellevik* skriver om A. O. Vinjes språkliga skandinavism. *Poul Lindegård Hjorth* behandlar ordföljden i satser inledda med "eller" och berör skillnaderna mellan danska och svenska. Om författningsspråkets förnyring, belyst genom en granskning av vissa systematiska drag, skriver *Ture Johannisson*.

Allan Karker redogör för hur Hamlet-citatet "det gustne overlæg" (sv. "eftertankens kranka blekhet") har kommit att få en ny betydelse i danskan — "klar och kall beräkning". *Gustaf Korlén* skriver om tyska attityder till främmande ord under olika tider i olika tysktalande länder. Om Hugo Berthold och regleringen av uttalet i bildad finlandssvenska skriver *Bengt Loman*. *Jóhan Hendrik W. Poulsen* skriver om färöiskt namnskick och om nybildning av färöiska släktnamn. Några iakttagelser rörande metaforernas motivkrets — framför allt teknikens och naturvetenskapens — levereras av *Einar Selander*.

Carl Ivar Ståhle utreder utvecklingen och stabiliseringen av de svaga maskulinernas böjningsformer, typ "droppe — droppa — droppar". *Ragnhild Söderbergh* visar hur barn med hjälp av de språkregler de behärskar utvidgar sitt språk genom analogiskt nyskapande. *Carl-Eric Thors* presenterar några iakttagelser om svenskt lagspråk i Finland. *Margareta Westman* visar "i Korsord och substantiv" på en del av korsordets språkliga mekanismer. *Gun Widmark* lämnar ytterligare ett bidrag till debatten om könsroller i språket och om bruket av pronomen "han" och "hon". CG

Språkvetenskap och massmedier. Rapport från en konferens utg. av Olle Josephson och Margareta Westman. MINS, Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet, 6. Stockholm 1979. 92 s.

I oktober 1979 samlade institutionerna för nordiska språk och lingvistik forskare och massmediefolk till en konferens om språkvetenskapligt inriktad massmedieforskning. Rapporten

innehåller sammanfattningar av deltagarnas inlägg och av diskussionen, en översikt av forskningen inom masskommunikation samt en litteraturlista. CG

Svenskans beskrivning 11. Förhandlingar vid sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning 11. Stockholm 1978. Utg. av Olle Josephson, Hans Strand, Margareta Westman. Stockholms universitet, institutionen för nordiska språk, 1979. 209 s.

Volymen innehåller följande 14 uppsatser:

Karin Aijmer: Några talaktsfunktioner hos adverb i svenskan.

Robert Bannert: Ett markeringsystem för prosodi i uttalsundervisningen.

Östen Dahl: Några tankar om kvantitet och andra prosodiska drag i svenskan.

Eva Ejerhed: Verb-partikel-konstruktionen i svenska: syntaktiska och semantiska problem.

Britt-Louise Gunnarsson: En metod att mäta begriplighet hos lagtext.

Eva Gårding: Satsintonation i svenska.

Rolf Hedquist: Om adjektivets komparation.

Gunnel Källgren: Innehåll i platsannonser — en textlingvistisk fallstudie.

Jonas Löfström, Kerstin Palmgren: Om innehållskategorier i talspråk — exemplet orsak—verkan.

Antti J. Pitkänen: Om dependens i nominalfältet i belysning av binominala genitiviska hypotagmer i nutidssvenskan.

Christer Platzack: Kontextens roll för verbets betydelse.

Bo Ralph: Primitiva verb i svenskan.

Hans Strand: Reportage i morgon-, kvälls- och veckotidningar. Om uppläggningsen av en kvantitativ stilundersökning.

Jan-Ola Östman: Om svenskans talarattitydsadverbial. CG

Söderbergh, Ragnhild: Barnets tidiga språkutveckling. Liber-Läromedel, Lund 1979. 127 s.

Barnspråkforskningen är ett relativt nytt ämne som under

särskilt de senaste 10—20 åren har befunnit sig i stark tillväxt. Vad som hittills har publicerats på nordisk botten har varit forskningsrapporter, doktorsavhandlingar o.d., däremot ingen sammanfattande framställning om barns språkliga utveckling och framför allt ingenting mera populärt hållet. Ragnhild Söderbergh, professor i barnspråksforskning, ger nu här en grundorientering i ämnet, avsedd för lärare, psykologer, barnomsorgspersonal och andra intresserade. Barnet reagerar ända från födseln på mänskligt tal och är från början och framöver beroende av ett språkligt samspel med vuxna för att själv kunna utveckla sin språkliga förmåga. Med exempel och kommentarer belyses hur barnets språk avancerar, från det första jollret, över enstaka ord till allt mer utvecklade satser. I motsats till tidigare framförda uppfattningar (dock inte från språkmän) hävdar Ragnhild Söderbergh att språkutveckling är en kreativ process, inte en imitativ, och hon ger också exempel på hur små barn med hjälp av språkliga byggbitar och språkliga regler nyskapar, prövar och befäster sitt språkbruk.

Boken tar dessutom upp sådana viktiga frågor som "vad innebär vuxnas barnspråkstal för barnets tillägnande av språket?" och "vad ger den institutionaliserade barnomsorgen för effekter på barnets språkliga utveckling?". Enligt Ragnhild Söderbergh är vuxnas "barnspråkstal" ("baby talk"), av många förkättrat, ett naturligt sätt att få till stånd ett samspel och ett pedagogiskt grepp att göra språkets struktur och innehåll tydliga för barnet. Vuxna anpassar i allmänhet omedvetet sitt barnspråk både efter den yttre situationen (trösta, få kontakt osv.) och efter barnets egen språkliga nivå. På frågan om vad t.ex. daghemsvistelse kan ge för verkningar svarar Ragnhild Söderbergh försiktigtvis inte direkt, men hon understryker att förutsättningen för språklig utveckling är den ständiga dialogen med intresserade vuxna — inte med andra barn. Hon ställer den i vår tid något opassande och ytterst viktiga frågan om den "brist på språk" som konstateras hos många skolbarn inte kan ha sina rötter i otillräcklig språklig stimulans från vuxna redan i den tidiga barndomen — en brist som skolan sedan skall försöka avhjälpa med en mödosam, dyrbar och ofta ineffektiv kompensatorisk språkträning. *CG*

Teleman, Ulf: Språkrätt. Om skolans språknormer och samhällets. LiberLäromedel, Lund 1979. 180 s.

Språkrätt är den mångtydiga titeln på en bok som handlar om åsikter om språknormer och språkbruk. Enligt författaren, Ulf Teleman, föreligger det hos stora grupper i samhället en konflikt mellan vad han kallar det "privata språket", dvs. det språk som används inom familjen, mellan arbetskamrater m.m., och det "offentliga språket", det språk som används i den allmänna kommunikationen i samhället (alltså ej att förväxla med "myndigheternas språk", "offentlig svenska", även om denna språkform tillhör det "offentliga språket"). Från vissa håll har man under de senare årens språk-, skol- och samhällsdebatt hävdat att det skulle vara odemokratiskt att kräva något utöver det privata språket av medborgarna. Ulf Teleman menar emellertid att det offentliga språket är nödvändigt: det privata räcker inte till i vidare sammanhang. Vad som däremot behöver diskuteras är normerna för det offentliga språket.

Orsakerna till att stora grupper har svårigheter med behärsknigen av det offentliga språket är enligt Ulf Teleman 1. normkonflikt — dvs. ens uppfattning om vad som är norm stämmer inte med normerna för det offentliga språket. 2. normluckefel — dvs. att man inte har ord för att uttrycka sina tankar, i värsta fall också saknar begrepp. 3. "maskineriet strejkar" — dvs. man behärskar egentligen normen, men klarar tillfälligtvis inte att tillämpa den.

Bristande språkbehärskning som beror på 2 och 3 hör det till skolans sak att råda bot på. I fråga om 1 är det däremot enligt Ulf Teleman dags för skolan att inta en ny attityd. Om den avvikande normen fungerar lika bra med hänsyn till språksystemet och begripligheten (typ "han är större än mig") finns det inte skäl att avvisa den med argumentet "tillhör ej värdat språk". Ulf Teleman vill att skolan, genom att i undervisningen diskutera det här slaget av normer, skall skapa en ny generation som accepterar flera, parallella normer och som inte irriteras av brott mot vad som anses som bildat folkspråk.

Boken vänder sig framför allt till lärare och universitets-

studerande. Den är skriven på svenska, men avsedd att användas även i Danmark, varför många exempel och resonemang rör förhållanden i danskan. CG

Thelander, Mats: Språkliga variationsmodeller tillämpade på nutida Burträsktal. Del 1 Materialbeskrivning och analys på språkdragsnivå. Del 2 Teoretiska utgångspunkter och analys på språkartsnivå. Acta Universitatis Upsaliensis. Almqvist & Wiksell International, Stockholm 1979. 146+158 s.

I detta arbete, vars andra del är Thelanders doktorsavhandling, redovisas resultaten från projektet Språk, roll och sociala relationer, en studie av den språksociala variationen i Burträsk, Västerbottens län. Förebild för undersökningens uppläggning har varit Bloms och Gumperz kända studie från Hemnesberget, men materialet har bearbetats främst efter Labovs kvantitativa metoder. Materialet består av inspelningar med 56 burträskare inspelade i minst två olika språksituationer. Det kompletteras av en enkät bland de inspelade och ett omfattande lyssnartest. Tolv språkdrag där gammalt Burträskmål och rikssvenskt standardspråk klart skiljer sig åt studeras, t.ex. apokoperad presensform, dial. *stick* — riksspråk *sticker*, dialektuttalen *kʷ-*, *sv-* och *ʕw-* för riksspråkligt *kv-*, *sv-* och *tv-*. På språkdragsnivån finns många likheter med resultaten från andra språksociologiska undersökningar. Det finns exempelvis ett starkt samband mellan andelen standardformer och talarnas ålder, och det är främst personer i den yngre medelåldern som använder de riksspråkliga prestigeformerna. De äldsta informanterna är de mest dialektbundna. Könsskillnaderna är små och osystematiska. Det finns stora skillnader mellan språkdragens relativa frekvens, och Thelander kan där visa på ett samband mellan frekvensen och formens utbredning inom dialektområdet. Målet i arbetets andra del är att finna fram till en syntes varigenom den brokiga och svårgripbara variationen på ett enkelt sätt skall kunna sättas i relation till exempelvis sociala bakgrundsdata som yrke, utbildning och flyttningar. Ett kvantitativt mått på samförekomst ställs upp och de tolv ursprungliga språkdragen reduceras till ett mindre antal naturliga klasser. Utifrån detta kommer författaren fram

till att den språkliga repertoaren i Burträsk upptar tre språkarter: förutom riksspråk och dialekt också ett relativt stabilt blandspråk, en regional standard. En ändring av inspelningssituationen medför att de flesta talarna växlar från dialekt till regional standard eller från regional standard till riksspråk, mera sällan från dialekt till riksspråk. Thelanders slutsats, som också understöds av enkäten och lyssnartestet, är att det i Burträsk råder ett tämligen komplicerat mönster av relativ bidialektism. *PAP*

Thunberg, Anne-Marie, Nowak, Kjell, Rosengren, Karl Erik, Sigurd, Bengt: Samverkansspiralen. Människan i informations- och kommunikationssamhället. LiberFörlag, Stockholm 1979. 231 s.

Samverkansspiralen har kommit till inom projektet "Människan i informations- och kommunikationssamhället" bakom vilket ligger Delegationen för långtidsmotiverad forskning. Projektet "belyser den underprivilegerade människans situation och syftar till att ge underlag för att förändra den". Underprivilegerad är den som är "kommunikativt missgynnad", dvs. den som har svårt att skaffa sig och tillgodogöra sig information och att göra sig hörd. Klyftan mellan kommunikativt gynnade och missgynnade belyses genom redogörelser för hur kommunikationen för olika samhällsgrupper fungerar med avseende på familjeliv, utbildning, politik, massmedier m.m.

Språket tillmäts — självfallet — stor betydelse, men det sägs ifrån att språket inte i sig ger upphov till skillnader mellan olika grupper i samhället: "Att det finns skillnader mellan språket i olika samhällsskikt är uppenbart, men det är långtifrån klart vad de rent språkliga skillnaderna består i, vad de beror på och vilka konsekvenser de har. Uttryck som 'språklig fattigdom', 'maktsspråk', 'språkets makt' etc. kan ge det vilseledande intrycket att det är språkliga skillnader som avgör makt- eller resursförhållanden. Det är det inte. Men skillnader i makt och resurser kan avspeglas i och förmedlas av språket. Språket kan förvärta ett underläge."

Bernsteins teorier presenteras, men så även den kritik som riktats mot det förhållandet att termerna "begränsad kod",

”utvecklad kod” används värderande: ”De olika språken fungerar i olika sociala sammanhang och är nödvändiga för sina specialuppgifter.” — — — ”Det är därför omöjligt att använda en jämförelse mellan olika språkliga situationer som bevis på skillnader i språklig kompetens eller uttrycksförmåga. Vissa undersökningar föreligger också som tyder på att man inte kan räkna med en klar social åtskillnad vad gäller vare sig den grammatiska kompetensen eller bruket av utvecklad och begränsad kod.”

För de språkliga synpunkterna svarar Bengt Sigurd. *CG*

Tvåspråkighet. Föredrag vid det andra Nordiska tvåspråkighetssymposiet, anordnat 18—19 maj 1978 av språkvetenskapliga sektionen vid Stockholms universitet. Med en inledande översikt av Astrid Stedje och Peter af Trampe. Akademilitteratur, Stockholm, 1979. 256 s.

Volymen innehåller följande bidrag:

Astrid Stedje, Peter af Trampe, Förord. Språk, individer och grupper — en översikt av tvåspråkighetens huvudfrågor.

Els Oksaar, Människan och tvåspråkigheten.

Lars Holmstrand, Effekterna på modersmålet av tidigt påbörjad undervisning i främmande språk.

Tibor von Elek, Språkfärdigheten i svenska hos vuxna invandrare — undersökningar inom Språkpedagogiskt centrum.

Edith Mägiste, Utgör flerspråkighet en belastning på vissa hjärnfunktioner?

Ullamaija Fiilin, Marika Grönroos, Språkkontakt och språkbyte i Helsingfors.

Ulf Hannerz, Två språk, två grupper, två kulturer.

Jens Allwood, Icke-verbal kommunikation — en översikt.

Tomas Hammar, Språkutbildning som medel att nå invandringspolitiska mål i Sverige.

Tove Skutnabb-Kangas, Invandrabarnens utbildning — forskning och politik.

Elina Helander, Tvåspråkighet hos samer.

Eva Ejerhed, Strukturella aspekter på sydsamisk tvåspråkighet.

Ake Viberg, Perceptionsverbens semantik i svenskan och några andra språk.

Inge Kleivan, Udvidelse af ordforrådet på grønlandsk — med en grønlandsk zoologibog fra 1863 som hovedeksempel.

Lennart Elmevik, Svenskt och lågtyskt i medeltidens Stockholm — kring ett tvåspråkighetsproblem.

Kerstin Nordenstam, Språklig variation hos svenska invandrare i Norge.

Ernst Håkan Jahr, Er nynorsk et minoritetsspråk? CG